

Vi kan bygga schysstare

Dags för rättvisemärkning av bostäder?

SBAB!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- 03 Förord / inledning
- 04 Hållbarhetsengagemangets blinda fläck
- 05 Etisk konsumtion på framfart – men det finns en blind fläck
- 08 Bananer ska vara schyssta, men bostäder då?
- 10 Höga konsumentkrav på företagens etiska kompass
- 12 Branschen som fler borde bry sig om
- 14 Det är inte fusk – Det är kriminalitet
- 15 En ödesfråga för byggbranschen
- 16 Kriminaliteten bakom fasaden
- 19 Byggplatsen som brottsplats – nyproduktionens baksida
- 20 Schyssta boenden – en fråga som inte kan vänta
- 21 Från branschhuvudvärk till samhällsproblem
- 22 Fler måste göra mer
- 24 Vill du lära dig mer? Här är bra initiativ som pågår redan nu
- 25 Om Bankinitiativet
- 26 Dags för rättvisemärkning av bostäder
- 27 Referenser

FÖRORD

Vi kan bygga schysstare

SBAB vill bidra till att öka medvetenheten och kunskapen om den ökade kriminaliteten i byggbranschen i syfte att åstadkomma en förändring. I "Vi kan bygga schysstare" tittar vi närmare på svenska konsumenters syn på social hållbarhet och etiskt ansvarstagande i allmänhet, och när det gäller bostäder och byggande i synnerhet. Vi redovisar en samlad bild av kriminaliteten bakom nyproduktionens fasader och söker svar på hur det kommer sig att det ökande engagemanget för hållbarhet inom allt fler av livets områden ännu inte tycks ha fått fäste när det gäller livets största affär – bostaden.

Inledningsvis

Om bostäder vore bananer, skulle den som vill köpa en bostad kunna välja mellan en som var rättvisemärkt eller omärkt. Men nu är bostäder inte bananer. Konsumenter kan inte aktivt välja det etiskt ansvarsfulla alternativet, för det finns ingen märkning som kan intyga att inga lagar eller regler tummats på, eller att ingen kommit till skada under byggets gång.

Det är svårt för alla involverade – från fastighetsbolag till mäklare – att veta vad som faktiskt sker många led bort i värdekedjan. En sak är dock säker och det är att allting inte alltid går rätt till. Byggbranschen har länge varnat för och många har anat att det finns en växande kriminalitet bakom fasaden som är svår att komma åt. Banker tar ett stort ansvar för sin utlåning, men

behöver också anpassa sitt ansvar när omvärlden förändras i form av ökad och mer komplex kriminalitet. Problematiken är så pass komplex att fler aktörer behöver ta ett ansvar och samverka.

Hur vore det om vi ställde samma krav på etiskt ansvar och social hållbarhet när det gäller bostäder, som när det gäller kaffe och t-shirts? Att vi börjar kräva schyssta bostäder på samma sätt som att många kräver schyssta bananer. Det är hög tid att rättvisemärka våra hem. Det är vad denna rapport handlar om.

Malou Sjörin,
Chef Hållbarhet, Marknad & kommunikation

DEL 1

Hållbarhetsengagemangets blinda fläck

Etisk konsumtion på frammarsch – men det finns en blind fläck

Hållbarhetsengagemang ökar, värderingsstyrd konsumtion och etiskt ansvarstagande är på frammarsch.

Inom många av livets områden gör vi allt fler etiska överväganden – kring vad vi äter, hur vi klär oss och var vi arbetar – för att säkerställa att våra val inte görs till priset av att människor utnyttjas och far illa.

Människors och företags hållbarhets-engagemang har länge varit tätt förknippat med ansvar för miljö och klimat, men har på senare tid breddats till att även inbegripa sociala hållbarhetsfrågor. SBAB genomförde en undersökning med personer i Sverige i syfte att få ta del av deras syn på etisk konsumtion. Resultaten visar att konsumenters intresse för etiska och sociala frågor idag är lika stort som engagemang för klimat- och miljömässiga hållbarhetsfrågor.

Det medför även att frågor om respekt för mänskliga rättigheter har seglat upp högre på agendan. Etiskt och socialt ansvarstagande ses som en självklarhet i allt fler sammanhang – när det gäller allt från jämställdhet och mångfald till rättvis produktion och anständiga arbetsvillkor. Medvetna konsumenter köper rättvisemärkt kaffe, ifrågasätter slit- och släng-konsumtion och reagerar på arbetskraftsexploatering i fjärran länder.

I denna engagemangsvåg tycks det dock finnas en blind fläck – våra hem. Vår undersökning visar att allt som rör våra hem: från själva bostaden, renoveringsprojekten och hantverkarna, till möblerna, verktygen och byggvarorna – återfinns på botten av listan av

sammanhang där konsumenter ställer etiska och sociala hållbarhetskrav.

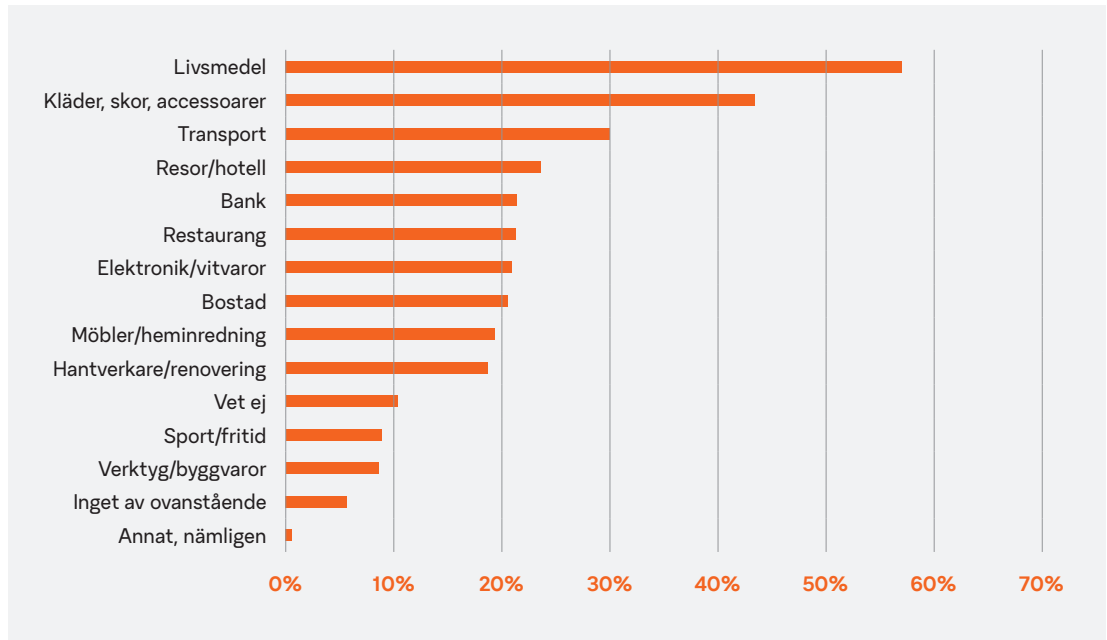
I denna engagemangsvåg tycks det dock finnas en blind fläck – våra hem.

Undersökning efter undersökning visar att konsumenter vill göra hållbara val. Hur kommer det sig då att engagemang för sociala och etiska produktionsvillkor är något vi i hög grad verkar bortse från när det gäller livets största affär – bostaden?

När du som konsument väljer varor eller tjänster, i vilka sammanhang är det särskilt viktigt för dig att de är etiskt och socialt hållbara?

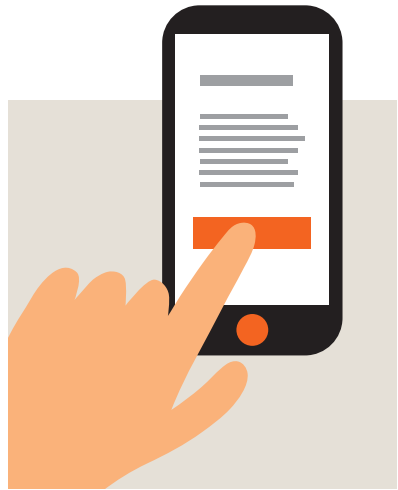

Om undersökningen

1010 respondenter av riksrepresentativt urval besvarade 10 frågor kring hur de ser på etiska aspekter av sin bostad. Undersökningen, kvalitativa intervjuer och rapportförfattande genomfördes av United Minds på uppdrag av SBAB. April 2022

1 av 5

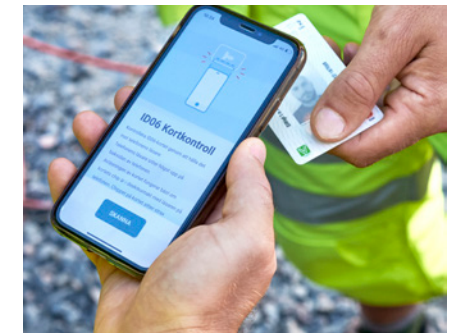
svenska konsumenter uppger att det är viktigt med socialt och etiskt ansvarstagande när de väljer sin bostad eller tjänster relaterade till den.

Bananer ska vara schyssta, men bostäder då?

Högst upp på listan över de varor och tjänster som konsumenter prioriterar för etiska och socialt hållbara val hittar vi livsmedel. Men bostäder då?

INTERVJU
Anders Parment

Vad säger forskningen om hur konsumenter agerar när de vill göra hållbara val?

"Attityd-beteende-gapet inom hållbarhet är etablerat inom forskning och visar att även om vi vid frågan är villigt inställda till att t.ex. klimatkompensera i samband med en flygresa, så gör vi sällan det i praktiken."

Hur förklarar vi att livsmedel, en liten kostnad i vår vardag, är mer prioriterat än en stor investering som en bostad?

"Bananer är ett enkelt val – alternativen ligger bredvid varandra i butiken och den ekologiska med märkning kostar nästan desamma. Det handlar om enkla val och tillgång till kunskap."

Anders Parment är ek.dr. vid Stockholms Universitet och forskar om hållbar marknadsföring.

Bananer är för många ett givet ekologiskt och etiskt val, där det i de flesta matbutiker finns en rättvisemärkt banan bredvid en icke-rättvisemärkt banan. Faktum är att Sverige är ett av de länder där det konsumeras flest bananer per person i världen och var femte banan som köps är rättvisemärkt. Samtidigt är Sverige även ett av de länder i EU där invånarna lägger mest pengar på bostäder. Hur blev det så att schyssta bananer är i fokus, men inte schyssta bostäder? Varför bryr vi oss mer om märkningen på en banan för 5 kronor än en lägenhet för 5 miljoner?

Bristen på medierapportering kring frågan är kanske en tänkbar anledning till varför bostäder är en blind fläck i det annars växande hållbarhetsengagemanget. Informationen når sällan slutkonsumenten och det saknas kunskap om problemet. Dessutom är det en komplicerad fråga att greppa. Det är framför allt i branschpress som problematiken har diskuterats. Vi kan också vända på frågan – vad får konsumenter att välja etiska och mer socialt hållbara alternativ?

Forskning visar att köp av hållbara produkter i hög grad styrs av hur enkelt, tillgängligt och prisvärt det är i relation till andra alternativ. Vilka vanor, rutiner och intressen vi har påverkar också hur vi navigerar mellan olika val.

Vi kan också vända på frågan – vad får konsumenter att faktiskt välja etiska och mer socialt hållbara alternativ?

Därtill är konsumenter inte alltid rationella i sin köpprocess, utan när det väl kommer till kritan är vår beslutskompass i hög grad känslöstyr. Det medför att ett mer ansvarsfullt val behöver kännas lika värdefullt och

attraktivt som ett mindre sådant – en rättvisemärkt banan måste därför se lika aptitlig ut som den utan märkning. Glappet mellan attityder och faktiskt agerande kan också vara avgörande. Undersökningar visar att många vill göra mer hållbara val, men är inte beredda att betala mer för det. Det finns också en bild av att det är svårt att påverka utvecklingen genom den egna konsumtionen – att ens val inte gör någon skillnad i det stora hela.

När det gäller den blinda fläcken för bostadsköp är det kanske så enkelt att bostäder till skillnad från bananer faktiskt inte delas in i hållbara och mindre hållbara alternativ. Då finns det inte direkt något val att göra. Idag finns varken den kunskap eller information tillgänglig som krävs för att bostadsköpare ska kunna fatta ett etiskt och socialt hållbart köpbeslut – eller ens ställa de rätta frågorna.

Här har en lång rad aktörer – från mäklare och banker till konsumentupplysare och myndigheter – en roll att spela.

Källa: Fairtrade (u.å.), FEANTSA-Foundation Abbé Pierre (2020).

Höga konsumentkrav på företagens etiska kompass

Konsumenter ställer numera höga krav på företagens etiska och sociala ansvar. Men vad betyder det i praktiken? Vad tycker konsumenter är viktigt på riktigt?

Vi lever i en tid då det kostar att göra fel, då det har ett pris att inte leva upp till löften om hållbarhet och hög etik.

Vår undersökning visar att när det gäller företags etiska och sociala ansvar tycker konsumenter att det är allra viktigast att deras tillverkning sker under goda etiska förhållanden, samt att deras anställda har anständiga arbetsvillkor.

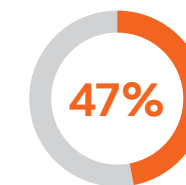
Det är sannolikt den prioriteringen som satt konsumenttryck på många branscher, inte minst i livsmedels- och modeindustrin. Det handlar om att säkerställa anständiga löner och arbetsvillkor, respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande arbetsrättsprinciper i sina värdekedjor.

På senare år har den här formen av konsumentengagemang funnit sin plattform på sociala medier, som delvis förändrat spelplanen för hur konsumenter interagerar med och påverkar företag. Sociala medier underlättar för konsumenter att ha direktkontakt med företag och gör det lätt att åstadkomma en snabb digital mobilisering. Det ställer helt nya krav på företags transparens och efterlevnad av etiska principer.

Att inte vara öppen med produktionsförhållanden eller att inte leva upp till krav på anständiga arbetsvillkor i tillverkningen kan inte bara stuka ett

varumärke, utan eskalera till att bli en fråga med stora konsekvenser, som aktiekursfall, kundbortfall, sanktioner eller böter. Vi lever i en tid då det kostar att göra fel, då det har ett pris att inte leva upp till löften om hållbarhet och hög etik.

I grunden handlar etiskt och socialt hållbart företagande om att ta ansvar för sin verksamhet i relation till hur den påverkar samhället och andra människors liv. På den mest grundläggande nivån är det en fråga om att följa lagar och regler, men för att vara ett etiskt och socialt hållbart företag krävs det mer än så.

av svenska konsumenter uppger att det är viktigt att företag tar aktiv ställning mot mutor och korruption.

av svenska konsumenter anser att det främsta sociala och etiska ansvaret som företag bör ta, är att följa upp att tillverkningen sker under goda etiska förhållanden.

Branschen som fler borde bry sig om

Troligtvis kan vi härleda den blinda fläcken kring bostäder till att det är svårt att ställa krav på sådant som vi inte vet tillräckligt mycket om.

Exempel från andra branscher visar att det tar tid för medvetenhet att väckas och än mer tid för engagemang att skapas, när det gäller krav på hållbarhet. Men nu är det hög tid att just väcka medvetenhet och skapa engagemang kring en av byggbranschens största hållbarhetsutmaningar – utsattheten för kriminalitet.

Byggbranschen är inte vilken bransch som helst. Byggande och bostäder handlar om stora värden, både för samhället i stort som för den enskilde individen. Bygginvesteringar i Sverige under 2019 motsvarade ungefär 11 procent av BNP, vilket gör byggbranschen till en av Sveriges största branscher. Det är en bransch som producerar våra hem, våra kontor och utrymmen för livsviktiga samhällsfunktioner.

Hållbarhet kopplat till bostäder har i hög grad förknippats med energidekla-

rationer, miljövänliga materialval och klimatsmarta lösningar. I den mån det talas om social hållbarhet i bygg- och bostadssammanhang brukar det oftast handla om att säkerställa trygga och säkra boendemiljöer.

Social hållbarhet i byggbranschen kräver dock att vi börjar i en annan ände – i ögonblicket då avtal tecknas, när spaden sätts i marken och byggnadsställningarna monteras. För där krävs ett stort arbete innan vi ens kan börja tala om hållbarhet – ett arbete som handlar om att följa lagar och att respektera mänskliga rättigheter.

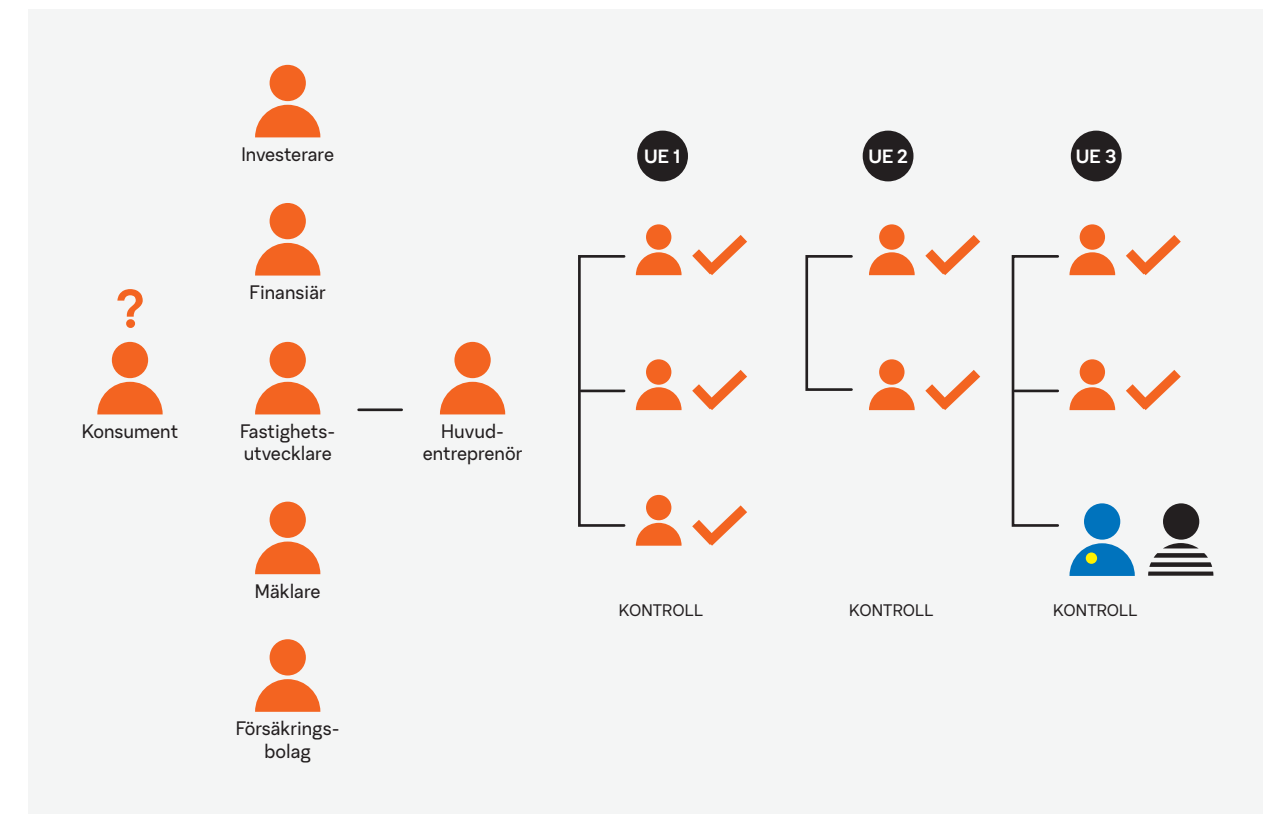
Vi vet att konsumenter inte bara bryr sig om hållbara produkter, utan om social hållbarhet genom hela värdekedjan. Och problemen i byggbranschens värdekedjor – de är varken få eller små. Det blir tydligt om vi tittar närmare på kriminaliteten bakom fasaden.

Bygginvesteringar i Sverige under 2019 motsvarade ungefär 11 procent av BNP, vilket gör byggbranschen till en av Sveriges största branscher.

Hur länge kan de varumärken som möter konsumenten blunda för problemen längre bak i kedjan?

Källa: Byggnads, 2020

DEL 2

Det är inte fusk – Det är kriminalitet

"Vi behöver akta oss för att kriminalitet normaliseras och där är språkbruk viktigt. Fusk leder tanken fel. Uttrycket fusk i det här sammanhanget måste bytas ut. Myndigheter har kallat det systemalarmerande och byggbranschen säger att det är en överlevnadsfråga."

Carl Lindståhl,
hållbarhetsstrateg SBAB

En ödesfråga för byggbranschen

Fusk, byggfusk, skattefusk. Det är invanda begrepp som inte sällan används för att sätta ord på lagöverträdelser och oegentligheter som sker i byggsammanhang.

Men fusk som begrepp leder tanken fel, eftersom det är kriminalitet i olika former, även av grövre sort, som har slagit rot i delar av byggbranschen och dess värdekedjor. Det är en kriminalitet som byggbranschen sedan länge har engagerat sig i för att motverka – på egen hand och i samverkan med andra. Trots detta pekar en lång rad rapporter och utredningar de senaste decennierna på att problematiken ökar. När Byggmärknadskommisionen genomförde djupintervjuer med byggchefer, så beskrevs branschens förändring som en "rörelse bort från mutor och 'kompisjobb' till mer sofistikerad kriminalitet.

Initiativ som Byggmärknadskommisionen och Fair Play Bygg har tillkommit

för att i olika former genomlys, kartlägga och uppmärksamma den växande brottsligheten i byggbranschen. De arbetar på olika sätt med att tillhandahålla en lägesbild, identifiera brister och föreslå åtgärder. Arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer pekar på den skada arbetslivskriminaliteten i branschen åsamkar enskilda individer. De lyfter även vilka konsekvenser det får för seriösa företags möjligheter att konkurrera när oseriösa företag som exploaterar arbetskraft finns på byggmarknaden.

Varnande röster höjs från byggbranschens eget håll om att aktörer som inte håller sig till lagen sätter hela branschen i en svår sits präglad av osund konkurrens.

"Vi samarbetar med byggbranschen, vi är på samma spelplan – vi mot kriminaliteten"

Carl Lindståhl,
hållbarhetsstrateg SBAB

"Brottsligheten i byggbranschen är ett utbrett samhällsproblem. Det sker vid renovering av villor, ombyggnation av skolor och utbyggnad av kollektivtrafik. Människor riskerar sitt liv på jobbet och skattemedel hamnar rakt ner i fickorna på kriminella företag"

Tomas Kullberg,
ordförande för Byggnads Stockholm-Gotland i intervju med Byggvärlden.

1 av 4

byggbolag bedömer att de inte kan överleva utan att bryta mot regelverken, enligt Arbetsmiljöverkets undersökning.

Kriminaliteten bakom fasaden

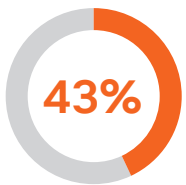
Vad är det för typ av kriminalitet som branschen då kämpar emot? Byggmarknadskommissionens senaste rapport visar att det handlar om arbetslivskriminalitet i olika former – illegal arbetskraft, skatteundandragande, lönedumpning, allvarliga brister i arbetsmiljö och -villkor – men i vissa fall också om människoexploatering och slaveriliknande förhållanden.

Vilken typ av kriminalitet handlar det om?

”Det är framför allt ekonomisk brottslighet som sker, men det finns olika sätt att begå brott: allt från kriminella ligor som är väldigt uppstyrd till de som använder sig av deras tjänster, eller småfuskare. Det finns gråa nyanser åt olika håll. Brottslingarna och uppläggen förändras efter lagstiftningar och nya kontroller.”

Johan Fyrk,
journalist på Byggnadsarbetaren och författare till 'Svartjobbssfabriken'

av företagen inom byggbranschen upplever illegal konkurrens, enligt en enkät genomförd av Skatteverket.

8 av 10

utländska byggbolag misstänks ha brutit mot svenska lagar och avtal, enligt Byggmarknads-kommissionen.

Brottsordlista

ARBETSKRAFTSEXPLOATERING
Utnyttjande av arbetskraft genom exempelvis låga löner och oskälig arbetsmiljö och -tider.

ARBETSMILJÖBROTT
Brist på åtgärder vid arbetsplats för att säkra att arbetstagaren inte utsätts för olyckor eller ohälsa.

EKONOMISK BROTTSLIGHET
Samlingsbegrepp för brott av ekonomisk karaktär utförd inom ett företag eller näringsverksamhet. Exempelvis skattebrott, bokföringsbrott, bedrägerier och pengatvätt.

VÄLFÄRDSBROTT
Kriminella som anskaffar sig olagliga utbetalningar om statliga ersättningar av olika slag, utan att ha rätt till pengarna.

I rapport på rapport har branschen själv vittnat om omfattande problem och en situation som blivit allt värre under pandemin. Det rör allt från skattebrott och illegal arbetskraft till misstankar om människoexploatering och människohandelsupplägg, hela vägen till grov organiserad brottslighet kopplad till mc-gäng och maffialiknande konstellationer med stort våldskapital. Vittnesmålen är många – om arbetskraft som rekryteras i hemlandet och lovas arbetstillstånd, fast anställning samt boende i Sverige, men väl på plats möter de ofta en annan

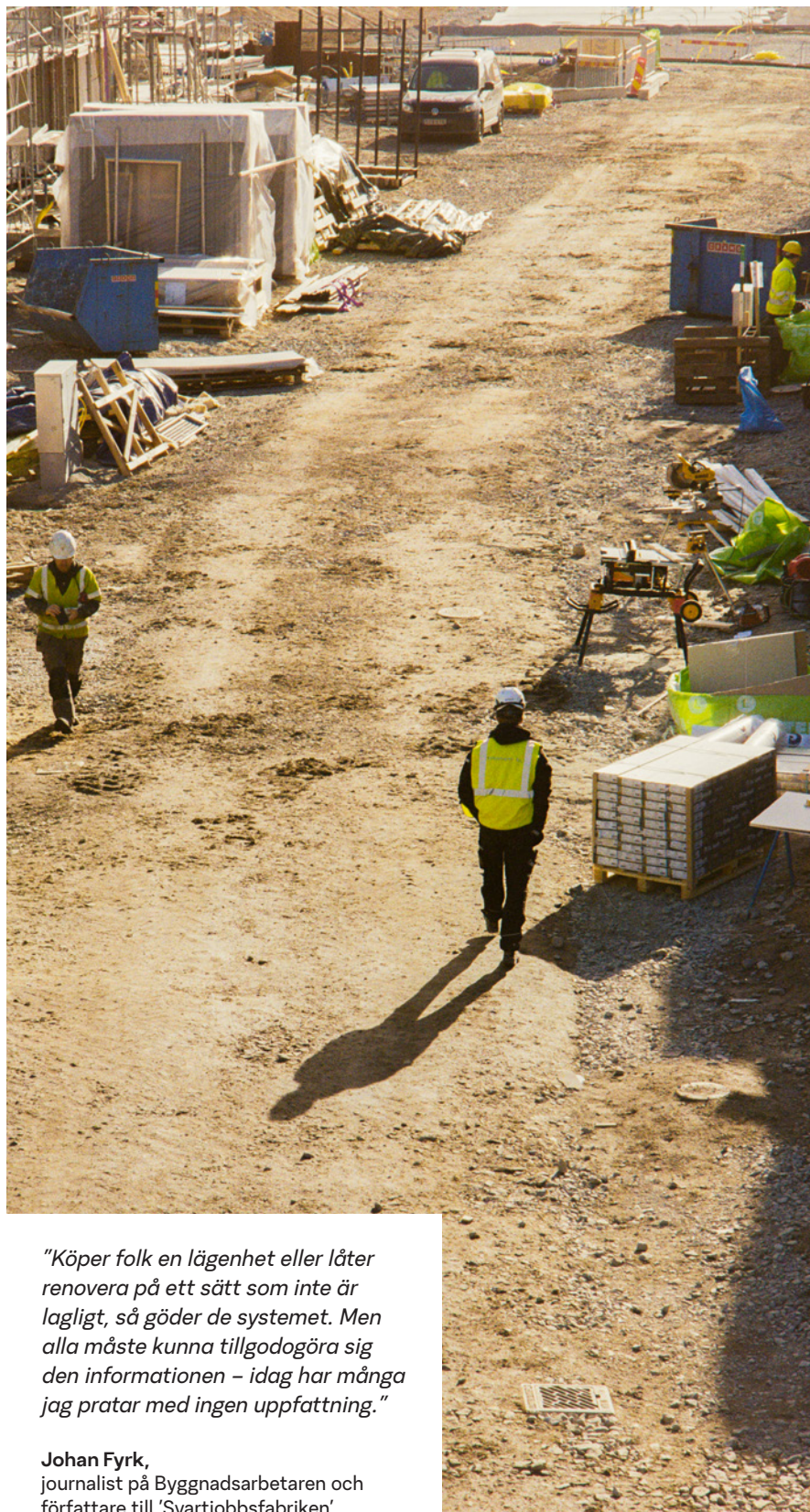
verklighet. Inte sällan tvingas de arbeta för att betala en uppgiven skuld, vilken uppges grundas på kostnader för resor, boende, anställning, ID06-kort och arbetskläder. Berättelserna om branschens skuggsida, om kriminalitet och livsfarlig arbetsmiljö, blir allt fler.

Även om det är svårt att uttala sig om den exakta storleken på problemet, vittnar nyckelaktörer och experter i branschen om en dramatisk ökning av grovt kriminella nätverk i byggsektorn. Polisen pekar också på att fastigheter utgör en stor del av de tillgångar som

beslagtas internationellt i ärenden som rör penningtvätt och investering av brottsvinster.

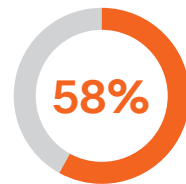
Ju fler led och underleverantörer som återfanns i ett byggprojekt, desto mer komplext blir det att genomföra kontroller i syfte att identifiera oegentligheter. Nya kontrollåtgärder har implementerats genom åren, men mycket tyder på att kriminella hittar nya vägar runt dem. Det krävs att fler gör mer för att hantera denna situation som blir allt mer alarmerande.

Källa: Attefall & Begler (2021), Bankinitiativet (u.å.), Byggindustrin (2020), Byggmarknadskommissionen (2021)

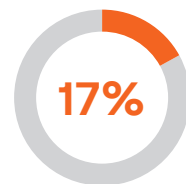

"Köper folk en lägenhet eller låter renovera på ett sätt som inte är lagligt, så göder de systemet. Men alla måste kunna tillgodogöra sig den informationen – idag har många jag pratar med ingen uppfattning."

Johan Fyrk,
journalist på Byggnadsarbetaren och
författare till 'Svartjobbsfabriken'

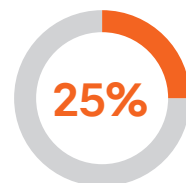
rankar organiserad brottslighet
som den viktigaste
samhällsfrågan – den högst
rankade samhällsfrågan av alla.

av svenska konsumenter uppger
att de tror att det kan förekomma
organiserad brottslighet vid
nyproduktion av bostäder.

av svenska konsumenter
tror att användande av illegal
arbetskraft kan förekomma
vid nyproduktionsbyggen.

angav klimatsmart/hållbart som
anledning till att det är attraktivt
att köpa en nyproducerad bostad
i en Novusundersökning gjord på
uppdrag av Fastighetsbyrån 2018.

Byggplatsen som brottsplats – nyproduktionens baksida

Experter pekar på att det är just kring nyproduktion av byggnader – och därmed även nyproduktion av bostäder – som kriminaliteten i hög grad figurerar. Samtidigt visar undersökningar som gjorts på senare år att många bostadsspekulanter kan tänka sig att köpa nyproduktion – och att många lockas av att det är hållbart och klimatsmart. Det motsatsförhållandet ger skäl till att diskutera om nyproduktion alltid är så hållbart.

Av den anledningen ställde vi frågan till konsumenter vad de vet om oegentligheter vid nyproduktion av bostäder – den typ av byggen som konsumenten kommer närmast. Samhällsdiskussionen om nyproducerade bostäder har i hög grad handlat om pris- och hyressättning, men det är en diskussion som behöver breddas till att handla om lagar och regler, etik och mänskliga rättigheter. I vår undersökning angav respondenter vilken typ av snedsteg – utifrån exempel på allt från

miljöfarligt avfall till diskriminering – som de förknippar med nyproduktion av bostäder.

Undersökningen visar att det finns en bild av att bristande arbetsvillkor och illegal arbetskraft kan förekomma på byggarbetsplatser. Däremot visade det sig att relativt få kopplar samman ekonomisk brottslighet eller organiserad brottslighet med nyproduktion av bostäder. Endast 17 procent av personer i Sverige svarade att de tror att organiserad brottslighet kan förekomma vid nyproduktion av bostäder. Det leder till slutsatsen att sambanden mellan illegal arbetskraft och organiserad brottslighet inte är en vedertagen koppling för konsumenter, verkligheten till trots.

I ljuset av att organiserad brottslighet hamnar högst när allmänheten rankar de viktigaste samhällsfrågorna, finns anledning att rikta uppmärksamheten mot de branscher och sammanhang där kriminella nätverk verkar. Byggbranschen är en sådan bransch och nyproduktion av bostäder är ett sådant sammanhang.

Källa: Fastighetsbyrån (2018).

DEL 3

Schyssta boenden – en fråga som inte kan vänta

"Jag tror det kan behövas lite tryck från konsumenter. Så länge vi är nöjda och inte driver på, så är det svårt att driva förändring."

Johan Fyrk,
journalist på Byggnadsarbetaren och författare till 'Svartjobbssfabriken'

Från branschhuvudvärk till samhällsproblematik

Kriminaliteten i byggbranschen har ett högt pris – både för utsatta människor och vårt välfärdssystem. Den orsakar framför allt ett stort lidande för de individer som riskerar sin hälsa i farliga arbetsmiljöer.

När utsatta människor blir utnyttjade, arbetsvillkor och löner dumpas, säkerheten åsidosätts och seriösa företag konkurreras ut, får det även långtgående konsekvenser inte bara för branschen utan för hela arbetsmarknaden och samhället i stort.

Ekonomisk brottslighet och illegal arbetskraft får stora negativa effekter för samhället, bland annat genom uteblivna skatteintäkter och bristande kontroll av att mänskliga rättigheter respekteras på byggarbetsplatser. De skattebrott och bedrägerier som

förekommer drabbar både bolag, arbetstagare och det offentliga. Det är med andra ord inte endast ett branschproblem, utan också ett allvarligt samhällsproblem. Det kräver mer än en branschlösning – det är många aktörer som måste agera.

"Det finns flera risker med att låta exploatering av arbetskraft breda ut sig i samhället. Exploateringen är skadlig för offrets hälsa och kränker offrets mänskliga rättigheter, men det finns även en påverkan på större delar av arbetsmarknaden om dåliga arbetsvillkor blir ett permanent inslag. Det kan leda till att företag som erbjuder goda arbetsvillkor slås ut på grund av att de inte kan konkurrera med samma låga priser"

Riksrevisionens granskningsrapport "Statens insatser mot exploatering av arbetskraft RiR 2020:27 – regelverk, kontroller samt information och stöd till de drabbade".

"Jag har varit ute på dessa byggen och många ligger och sover i damm på golv och får jobba utan paus. Sedan skickar man hem dem. Man utnyttjar dem så mycket man bara kan. Detta händer i Sverige och är inte något som bara sker någon annanstans."

Johan Fyrk,
journalist på Byggnadsarbetaren och författare till 'Svartjobbssfabriken'

Källa: Riksrevisionen (2020).

Banker, bygg- och bostadsbolag, branschorganisationer, branschens fackförbund och byggarbetare mobiliserar nu för att komma till rätta med kriminaliteten i byggbranschen. Utmaningens omfattning gör att berörda aktörer behöver kroka arm för att driva igenom förebyggande åtgärder och åstadkomma förändring.

Enligt vår undersökning anser den svenska allmänheten att det framför allt är byggföretagen som bör ansvara för att förebygga och hantera eventuell förekomst av brottslighet vid nyproduktion av bostäder.

Men ingen aktör kan ensam komma tillrätta med detta. Alla – från bostadsköpare till byggherrar, bostadsmäklare och banker, branschorganisationer och byggbolag – har en roll att spela och ett ansvar att ta. Ett första steg är därför att synliggöra förekomsten, vidden och allvaret av kriminaliteten för fler.

Fler måste göra mer

Alla – från bostadsköpare till byggherrar, bostadsmäklare och banker, branschorganisationer och byggbolag – har en roll att spela och ett ansvar att ta.

Vill du lära dig mer? Här är bra initiativ som pågår redan nu!

- **Hållbar byggbransch** – ett branschinitiativ av banker i Sverige där man har enats om gemensamma riktlinjer i kreditgivningen till nyproduktion och renovering. Riktlinjerna syftar till att fördjupa kravställningen mot kunden och ytterst motverka att pengarna används i kriminella syften.
- **Byggmarknadskommissionen** är byggbranschens initiativ för att kartlägga och analysera kriminalitet inom byggsektorn samt föreslå åtgärder.
- **Rättvist byggande** är en förening för byggherrar som samverkar mot arbetslivskriminalitet på sina stora byggprojekt genom en gemensam, operativ organisation. De arbetar både förebyggande och med kontrollverksamhet.
- **Fair Play Bygg** är ett projekt mellan Stockholms Byggmästarförening och Byggnads Stockholm-Gotland som mottar anmälningar kring fusk och brott i byggbranschen för årliga rapporter.
- En **nationell delegation mot arbetslivskriminalitet** annonserades i september 2021, där byggbranschen är en av de prioriterade branscherna.
- Regeringen har annonserat en **ny myndighet** som ska arbeta med kontroll över utbetalningar från statliga system, vilket är ett område där det förekommer fusk i byggbranschen idag.

Om Bankinitiativet

Genom bankinitiativet för en Hållbar Byggbransch motverkar SBAB, tillsammans med sex andra banker, att pengar används i kriminalitet. Bankinitiativet är ett gemensamt kliv mot ett samhälle där nya fastighetsprojekt skapar tillväxt, produktivitet, utveckling och ökad sysselsättning på ett hållbart sätt. Konkret innebär bankinitiativet att bankerna

kommer att vilja se ökad kontroll av sina kunder vid finansiering av byggprojekt.

Ambitionen är att stärka kontrollen av vilka företag som anlitas i alla leverantörsled. Bankerna kan inte ensamma stoppa kriminaliteten, men som finansiärer har bankerna möjlighet att påverka i positiv riktning.

Fyra skäl till att satsa på en märkning!

- En rättvisemärkning vägleder konsumenten för att göra det tydligt och enkelt att välja ett alternativ som lever upp till en viss standard.
- En rättvisemärkning ställer krav på kontroll och uppföljning av de leverantörer som omfattas av märkningen.
- En rättvisemärkning skapar efterfrågan för ett etiskt alternativ – ett nödvändigt komplement till kontrollåtgärder.
- En rättvisemärkning riktar indirekt ljuset på de aktörer som inte har märkningen – vilket skapar incitament för dem att förbättra sig.

Dags för rättvisemärkning av bostäder

I arbetet för en mer hållbar byggbransch behöver bilden av ett schysst boende förändras – från att definieras i termer av design och kvadratmeteryta till att handla om att bostaden producerats utan att någon farit illa under byggprocessen.

Vi på SBAB vill bidra med kunskap – inte minst för att vi vet att kunskap ger konsumenter möjlighet att göra informerade val och ställa krav. Vi skulle också vilja att konsumenter inte bara räknar bostadens pris i kronor och ören – utan ockå ställer frågor om vad som skett bakom fasaden innan bostaden bjöds ut till försäljning. Det är hållbarhetsengagemangets nästa steg. Det är däremot ett för stort

ansvar att lägga på den enskilda individen att granska en hel produktionskedja, särskilt i en komplex bransch där det är svårt att få insyn. För att fler ska kunna göra mer underlätta det om det går att skilja bostäder som producerats på ett schysst sätt från bostäder som inte har det.

Är det dags att vi rättvisemärker våra bostäder?

Referenser

- Arbetsmarknadsdepartementet, "Delegation mot arbetslivskriminalitet", Regeringskansliet, 2021-09-27, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/09/delegation-mot-arbetslivskriminalitet/>
- Arbetsmiljöverket, "1 av 5 arbetsgivare ser sig tvingade att tumma på reglerna", 2016. Arbetsgivare bygg, undersökning om osund konkurrens 2016 (av.se)
- Attefall, Stefan. & Begler, Ann-Marie., "Omfattande fusk på byggen – 12 företag polisanmäls", Dagens Nyheter, 2021-09-15. <https://www.dn.se/debatt/omfattande-fusk-pa-byggen-tolv-foretag-polisanmals/>
- Bankinitiativet, "Bankinitiativet för en hållbar byggbransch", SBAB, u.å. https://www.sbab.se/1/foretag__bostadsrattsforeningar/kontakta_oss/fa_information/omvarld__nyhetsbrev/bankinitiativet_for_en_hallbar_byggbransch.html
- Byggindustrin, "Svartjobben inom bygg ökar – nu ställs krav på åtgärder", 2020-01-20. <https://www.byggindustrin.se/affarer-och-samhalle/brott-straft/svartjobben-inom-bygg-okar-nu-stalls-krav-pa-atgarder/>
- Byggmarknadskommissionen och WSP, "Djupintervjuer byggchefer – vad skaver?", 2021-06-11. <https://www.byggmarknadskommissionen.se/djupintervjuer-med-byggchefer>.
- Byggnads, "Kan vi bygga Sverige ur krisen?", 2020. <https://www.byggnads.se/contentassets/12dac0fa-49e343efa82c5744623b965c/byggnads-kan-vi-bygga-sverige-ur-krisen.pdf>
- Byggvärlden, "Brottsligheten i byggbranschen är ett samhällsproblem", 2021-06-17. <https://www.byggvarlden.se/brottsligheten-i-byggbranschen-ar-ett-samhallsproblem-198747/nyhet.html>
- Fastighetsbyrån, "Novus undersökning: Svenskarna – för dyrt med nyproduktion", 2018-06-17. <https://www.mynewsdesk.com/se/fastighetsbyran/pressreleases/svenskarna-foer-dyrt-med-nyproduktion-2545487>
- Fair Play Bygg, "Årsrapporter", 2021. https://fairplaybygg.se/sv/arsrapporter/arsrapport__11
- Fairtrade, Råvaror och produkter: Bananer. U.å. <https://fairtrade.se/om-fairtrade/det-har-ar-fairtrade/ravaror-och-produkter/bananer/>
- FEANTSA-Foundation Abbé Pierre, Fifth Overview of Housing Exclusion in Europe, 2020. https://www.feantsa.org/public/user/Resources/OHEE/2020/Fifth_Overview_of_Housing_Exclusion_in_Europe.pdf
- Finansdepartementet, "Statlig offensiv mot fusk och välfärdsbrottslighet i regeringens höstbudget", Regeringskansliet, 2021-09-06, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/09/statlig-offensiv-mot-fusk-och-valfardsbrottslighet-i-regeringens-hostbudget/>
- Stockholmshem, "Rättvist byggande", u.å. <https://www.stockholmshem.se/vi-bygger/rattvist-byggande/>
- Riksrevisionen, Statens insatser mot exploatering av arbetskraft – regelverk, kontroller samt information och stöd till de drabbade, 2020-12-15. <https://www.riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2020/statens-insatser-mot-exploatering-av-arbetskraft---regelverk-kontroller-samt-information-och-stod-till-de-drabbade.html>

SBAB!

www.sbab.se

